

Донові Конгдону із вдячністю

451° за Фаренгейтом — температура,
при якій загоряється папір.

Якщо тобі дадуть лінійований папір,
пиши впоперек.

Хуан Рамон Хіменес

Частина перша

ТАК ПРИЄМНО БУЛО...

Так приємно було дивитись, як вогонь поглинає речі, як вони чорніють і змінюються. В кулаках — мідний наконечник брандспойта; величезний пітон випльовує отруйний гас; кров бухкає у скронях, а руки, що перетворюють на попіл подерті сторінки історії, здаються руками дивовижного музики, який диригує симфонію полум'я й горіння. Символічний шолом з цифрою 451 низько насунений на чоло; очі палають жовтогарячим вогнем від думки, що буде далі. Він натискає на запальник — і будинок ніби підстрибує в жадібному полум'ї, що забарвлює вечірне небо в червоне, жовте й чорне. Він сягністо ступає крізь рій вогненно-червоних світляків. Йому нестерпно хочеться, як колись, у дитинстві, встромити у вогонь паличку з льодяником саме тоді, коли книжки, змахуючи, наче голуби, крилами-сторінками, вмирають на ганку й на лужку перед будинком, злітають іскристими

вихорами, і чорний від кіптяви вітер відносить їх геть.

На обличчі Монтега застигла посмішка-гримаса, яка з'являється на губах людини, коли її раптом обпалить вогнем, і вона рвучко відсахнеться від його пекучого доторку.

Він знав, що, повернувшись у пожежне депо, він, менестрель вогню, глянувши в дзеркало, дружньо підморгне своєму обпаленому, перемашеному сажею обличчю. А згодом у темряві, вже засинаючи, він усе ще відчуватиме на губах застиглу судомну посмішку.

Він старанно витер і повісив на цвях свій чорний лискучий шолом, дбайливо повісив поряд брезентову куртку, з насолодою помився під душем, потім, заклавши руки в кишені та насвистуючи, перетнув майданчик верхнього поверху пожежної станції й ковзнув у люк. В останню секунду, коли, здавалося, він розіб'ється, Монтег висмикнув руки з кишень і охопив мідну жердину, яка зі скрипом зупинилась, ледь його ноги торкнулися цементної підлоги першого поверху.

Він вийшов і нічною вулицею рушив до метро, де по підземному тунелю мчав безшумний пневматичний поїзд.

Поїзд невдовзі викинув його разом із сильним струменем теплого повітря на викладений жовтими кахлями ескалатор, що вів на поверхню в передмісті.

Насвистуючи, Монтег піднявся на ескалаторі в нічну тишу. Він простував до рогу, не думаючи ні про що, в усякому разі, ні про що особливе.

Але раптом сповільнив ходу, ніби звідкись налетів вітер і хтось покликав його на ім'я.

Ось уже кілька вечорів, ідучи при світлі зір до повороту, за яким тротуар вів до його дому, Монтег почував себе так дивно. Йому здавалося, що за мить до того, коли йому треба було повернути, за рогом хтось стояв. Повітря було ніби заряджене якоюсь особливою тишею, наче там хтось, причаївшись, підстерігав його, а перед самим його приходом перетворювався на тінь і пропускав Монтега крізь себе. Може, він уловлював якийсь слабкий запах, а може, шкірою рук і обличчя відчував ледь помітне підвищення температури там, де стояв той невидимець, зігріваючи повітря своїм теплом. Зрозуміти це було неможливо. Але щоразу, повернувши за ріг, він бачив лише білий безлюдний тротуар, що ніби вигинався. Лише одного вечора йому здалося, ніби щось швидко майнуло через лужок і щезло, перш ніж він устиг вглядітися чи вимовити бодай слово.

Та сьогодні він так стихив ходу, що майже зупинився. Подумки він був уже за рогом — і раптом до нього долинув ледь чутний шерех. Дихання? Чи рух повітря, викликаний присутністю когось, хто зачаївся й чекав?

Він повернув за ріг.

По тротуару, осяяному місячним світлом, вітер гнав осінні листя, і здавалося, ніби дівчина, яка йшла назустріч, не ступає, а пливе в повітрі, бо її підганяє вітер і листя. Ледь нахиливши голову, вона дивилась, як її черевички чіпляють рухливе листя. На її тонкому, матово-білому обличчі за-

стиг вираз лагідної, невситимої цікавості й ледь помітного подиву. Темні очі так пильно вдивлялись у світ, що навряд чи вона пропустила б навіть найменший порух. Біла сукня на ній шелестіла. Монтегові здавалося, ніби він чує, як рухаються її руки в такт ході, і навіть невловиме відлуння — світлий трепет її обличчя, коли, підвівши голову, вона побачила чоловіка, який стояв за кілька кроків посеред тротуару.

З дерев над ними з шурхотом падав сухий листяний дощ. Дівчина зупинилась і, здавалося, хотіла позадкувати, але натомість глянула на Монтега темними, сьйливими, жвавими очима, так ніби він сказав їй щось надзвичайно приємне. Але він лише привітався. Помітивши, що дівчина зачудовано дивиться на саламандру на його рукаві й на диск із феніксом на грудях, він проказав:

— Ви, певне, наша нова сусідка?

— А ви, мабуть...— вона відвела очі від емблем його професії,— пожежник? — Її голос завмер.

— Як дивно ви це сказали...

— Я... я здогадалася б навіть із заплющеними очима.

— Що, запах гасу? Моя дружина завжди на це скаржиться,— засміявся він.— Його ніколи не можна цілком позбутися.

— Атож, не можна, — мовила вона з якимось страхом.

Монтегові здалося, ніби вона кружляє навколо нього, обертає його на всі боки, легенько

стрясає, вивертає кишені, хоч вона й не зрушила з місця.

— Гас,— проказав він, уриваючи задовгу мовчанку,— мені пахне, як парфуми.

— Справді?

— Атож. Чом би й ні?

Дівчина трохи подумала.

— Не знаю,— сказала вона, тоді озирнулась на тротуар, що вів до їхніх будинків.— Можна, я піду з вами? Мене звать Кларіс Маклелен.

— Кларіс. А я — Гай Монтег. Ходімо. А чому ви так пізно блукаєте отут? Скільки вам років?

Теплої, але свіжої ночі вони йшли срібним від місячного сяйва тротуаром, і Монтегові здавалося, ніби в повітрі повівало тонким ароматом абрикосів і полуниць; він озирнувся і зрозумів, що це неможливо о такій порі року.

Була тільки дівчина, яка йшла поруч, у місячному світлі її обличчя сяло, мов сніг. Монтег знав — вона зараз обмірковує, як краще відповісти на його запитання.

— Так-от,— промовила дівчина,— мені сімнадцять і я божевільна. Мій дядько запевняє, що це в такому віці неминуче. Коли питають, скільки тобі років, каже він, відповідай, що сімнадцять і що ти схибнута. Вночі добре гуляти, правда ж? Я люблю вдихати запах речей, бачити їх, а інколи отак блукаю цілу ніч аж до схід сонця.

Знову запала мовчанка; нарешті Кларіс замислено сказала:

— Знаєте, я вас анітрохи не боюсь.

— А чого мене боятися? — здивувався він.

— Багато хто боїться вас. Я маю на увазі, боїться пожежників. Але ж ви, зрештою, людина як людина...

У її очах, наче в двох блискучих краплинах прозорої води, він побачив своє відображення, темне й крихітне, але точно до дрібниць, видно навіть зморшки в кутиках вуст, ніби ці очі були двома чудесними шматочками лілового бурштину з вкрапленням навіки його образом.

Її, тепер обернене до нього, обличчя здавалося тендітним, матово-білим кристалом, що світився зсередини м'яким, немеркнучим світлом. То було не різке електричне світло, а дивно заспокійливий, чудовий, приємний пломінець свічки. Одного разу, коли він ще був малий, чогось погасла електрика. Тоді мати десь знайшла й засвітила останню свічку. То була мить перетворень: при цьому світлі простір зменшився, затишно оточив їх, і вони обоє, мати й син, сиділи, ніби самі перетворені, бажаючи одного — щоб електрики не було якомога довше...

Раптом Кларіс Маклелен сказала:

— Можна щось запитати? Чи давно ви працюєте пожежником?

— Відтоді, як мені виповнилось двадцять, тобто вже десять років.

— А ви коли-небудь *читаєте* книжки, які палите?

Він засміявся.

— Це протизаконно!

— Авжеж, авжеж...

— Це непогана робота. В понеділок палити книжки Едни Міллей, в середу — Вітмена, в п'ят-

ницю — Фолкнера, перетворювати їх на попіл, а потім спалювати навіть попіл. Отакий наш професійний девіз.

Вони пройшли ще трохи. Раптом Кларіс запитала:

— А чи правда, що колись пожежники *гасили* пожежі, а не розпалювали їх?

— Ні. Будинки *завжди* були вогнетривкі, запевняю вас.

— Дивно. Я чула, ніби колись горіли будинки, а пожежники існували для того, щоб гасити вогонь.

Він засміявся.

Дівчина швидко поглянула на нього.

— Чого ви смієтесь?

— Не знаю.— Він знову засміявся, та зненацька замовк.— А що?

— Ви смієтесь, хоч я не сказала нічого смішного і на все відповіла одразу ж. А ви ніколи не замислювалися над тим, про що я запитувала?

— Ви таки справді трохи дивна,— промовив Монтег, глянувши на неї.— Ви наче зовсім не поважаєте співрозмовника!

— Я не хотіла вас образити. Мабуть, я надто люблю придивлятися до людей.

— Ну, а це вам *ні про що* не говорить? — він поплескав по цифрі “451” на рукаві своєї вугляно-чорної куртки.

— Говорить,— прошепотіла вона й пришвидшила ходу.— Ви коли-небудь бачили ракетні автомобілі, що мчать ген там, по бульварах?

— Хочете змінити тему?

— Мені іноді здається, що водії тих автомобілів не знають, що таке трава чи квіти, адже вони бачать їх тільки на великій швидкості,— сказала дівчина.— Покажіть їм зелену пляму, й вони скажуть: ага, це трава. Рожева пляма? Розарій! Білі плями — будинки, брунатні — корови. Одного разу мій дядько спробував їхати по шосе повільно — сорок миль на годину. То його на два дні посадили до в'язниці. Смішно, правда ж? І водночас сумно.

— Ви надто багато думаєте,— мовив Гай зніжковіло.

— Я рідко коли дивлюсь телевізійні передачі, не ходжу на автомобільні гонки й не буваю в парках розваг. Певне, тому в мене досить часу для всяких безглузвих думок. Ви бачили за містом рекламні щити завдовжки двісті футів? А ви знаєте, що колись вони були завдовжки двадцять футів? Але тепер автомобілі мчать швидко, що реклами довелося подовжити, а то їх не змогли би прочитати.

— Ні, я цього не знав! — Монтег коротко засміявся.

— А я знаю ще щось, чого ви, мабуть, не знаєте. Вранці на траві лежить роса.

Він намагався пригадати, чи чув колись про це, і раптом розсердився.

— А коли подивитися туди,— вона кивнула на небо,— то можна побачити маленького чоловічка на місяці.

Але він не знати вже коли дивився на небо.

Далі вони йшли мовчки; вона замріялась, а він, відчуваючи досаду й ніяковість, докірливо поглядав на неї.

Вони підійшли до її будинку — всі вікна в ньому світилися.

— Що тут таке? — Монтегові не часто доводилося бачити стільки світла в житловому приміщенні.

— Нічого, просто мама, тато й дядько сидять разом і розмовляють. Зараз таке рідко зустрінеш, так само, як і пішохода. Не пригадую, чи я казала, що мого дядька арештували ще раз — ішов пішки. Так, ми дуже дивні люди.

— Але про що ви розмовляєте?

Дівчина лише засміялась.

— На добраніч! — вона повернула до свого будинку. Тоді, ніби щось пригадавши, зупинилась, підійшла до нього й подивилася, здивовано й допитливо, йому в обличчя: — Ви щасливий? — запитала.

— *Що?!* — вигукнув він.

Але дівчини вже не було поряд — вона бігла в місячному світлі. Тихо причинилися вхідні двері її будинку.

— Щасливий? От дурниці!

Монтег перестав сміятися. Він засунув руку в спеціальний отвір у дверях свого будинку, й вони у відповідь на його доторк відчинились.

— Звісно, щасливий. А що вона собі думає? Що я *нешасний*? — запитував він у порожніх кімнат. Його погляд натрапив на вентиляційну решітку в передпокої. І він нараз пригадав, що

там сховане. Зараз воно ніби дивилось на нього звідти. Він швидко відвів очі.

Яка дивна зустріч цього дивного вечора! Такого з ним ще не було, хіба що рік тому, коли він зустрівся в парку зі старим і вони розмовляли...

Монтег похитав головою і глянув на голу стіну. Відразу ж на ній проступило обличчя дівчини, яким воно відбилосся в пам'яті: прекрасне, навіть більше — приголомшливе. Це тонке обличчя нагадувало циферблат невеличкого годинника, ледь видимий у темній кімнаті, коли, прокинувшись серед ночі, хочеш дізнатись, котра година, і стрілки показують годину, хвилину й секунду, і цей світлий диск каже тобі, що ніч минає, дарма що стає темніше, і незабаром зійде сонце.

— *У чому річ?* — спитав Монтег у свого другого, підсвідомого “я”, цього дивака, яким часом верзе щось, не підкоряючись ні волі, ні звичці, ні розуму.

Він знову подивився на стіну. Як вона схожа на дзеркало! Неймовірно — чи ж багатьох ти ще знаєш, хто б міг так відбивати твоє власне світло? Люди більш подібні до... — він якусь хвилю підшукував порівняння і знайшов його у своїй роботі, — ...до смолоскипів, що палають, доки їх загасять. Хіба часто побачиш на обличчях інших людей відбиток свого власного лица, своїх найглибших, потаємних, трепетних думок?

Яка могутня сила перевтілення була в цій дівчині! Немов нетерпляча глядачка лялькової вистави, вона передчувала найменше тремтіння

його вії, кожен порух руки чи пальця. Скільки вони йшли разом? Три хвилини? П'ять? І водночас ніби дуже довго. Яким величезним видавався їй відбиток на стіні, яку тінь відкидала її тендітна постать! Він відчував: коли в нього засвербить око, вона кліпне, а ледь напружаться в нього м'язи обличчя, вона позіхне раніше за нього.

І тепер він думав: “А й справді, вона ніби навмисне чекала мене там, на вулиці, о такій пізній порі...”

Монтег прочинив двері спальні й наче опинивсь у мармуровому холодному склепі. Непроглядна темрява, нема й натяку на залитий срібним сяйвом зовнішній світ; вікна щільно завішені, а сама кімната схожа на могилу, куди не проникає жоден звук великого міста. Проте кімната не була порожня.

Він прислухався.

Ледь чутне переривисте комарине гудіння, дзижчання електронної бджоли, що сховалась у своєму теплому й затишному гніздечку. Музика лунала досить виразно, можна було навіть розпізнати мелодію.

Він відчув, як усмішка ковзнула з його вуст, розтанула, спливла й відпала, наче віск фантастичної свічки, яка горіла надто довго і, догорівши, впала і згасла.

Пітьма. Він не був щасливий. Ні, він нещасний. Він сказав це сам собі. Визнав як факт. Він носив своє щастя, мов маску, а дівчина зірвала її і втекла через лужок, і вже не можна постукати до неї в двері, щоб вона повернула йому цю маску.

Не вмикаючи світла, він уявив собі кімнату: дружина на ліжку, не вкрита ковдрою й холодна, наче надгробний пам'ятник; її нерухомі очі втупилися в стелю, ніби прив'язані до неї невидимими сталевими нитками. А у вухах — манюсінські “черепашки”, радіоприймачі-втулки завбільшки як наперсток, і океан електронних звуків — музика й голоси, музика й голоси — виплескується на береги її безсонного мозку. А кімната була таки порожня. Щоночі сюди вривалися хвилі звуків, припливи й відпливи гойдали Мілдред, несли її, з широко розплющеними очима, назустріч ранку. Протягом останніх двох років не було жодної ночі, щоб його дружина не плавала в цьому океані, радо не занурювалась у нього ще й ще.

У кімнаті було холодно, однак Монтег відчув, що задихається. Але він не розсунув штор, не відчинив балконних дверей, бо не хотів, щоб місяць зазірав сюди. І з почуттям людини, яка ось-ось помре від задухи, він помацки дістався до своєї розстеленої, самотної, холодної постелі.

Не встиг він зачепитися ногою за якусь річ на підлозі, однак уже знав, що так буде. Це відчуття скидалася на те, якого він зазнав, звернувши за ріг і мало не збивши дівчину, його нога, сколихнувши повітря, дістала у відповідь сигнал про перешкоду і щось штовхнула — те “щось” із глухим дзенькотом покотилось у п'ітьму.

Монтег випроставсь і прислухався до дихання жінки, що лежала на ліжку в непроглядній темряві. Дихання було дуже слабке, в ньому ледь вгадувалося життя — навряд чи від нього за-

тремтів би бодай маленький листочок, пушинка чи волосинка.

Йому все ще не хотілося впускати в кімнату зовнішнє світло. Вийнявши запальничку, він намацав саламандру, викарбувану на срібному диску, натис...

Два місячні камені дивились на нього у світлі кволого вогника, який він тримав у руці; два місячні камені на дні прозорого ручая,— над ними, не зачіпаючи їх, текло життя.

— Мілдред!

Її обличчя нагадувало засніжений острів: у дощ воно не відчує дощу, а коли хмари кидатимуть на нього рухливі тіні, воно не відчуло б тих тіней. Безрух, німування... Тільки спів бджіл-втулок, щільно заткнутих у вуха; тільки скляний погляд і слабке, майже нечутне дихання, від якого ледь тремтіли її ніздрі, й повна її байдужість до того, дихатиме вона взагалі чи ні.

Він зачепив ногою маленьку кришталеву пляшечку від снодійного, де ще вранці було тридцять таблеток. Тепер вона, розкоркована й порожня, виблискувала у кволому світлі запальнички на підлозі біля його ліжка.

Раптом небо над будинком заскреготіло. Пролунав оглушливий тріск, наче дві велетенські руки розірвали уздовж пружка десять тисяч миль чорного полотна. Монтега ніби розчахнуло навпіл, мовби йому розітнули й роздерли груди. Над будинком мчали реактивні бомбардувальники — перший, другий, перший, другий, перший, другий. Шість, дев'ять, дванадцять — один за одним,

один за одним, стрясаючи повітря оглушливим ревінням. Монтег роззявив рота, і цей вереск увірвався в нього крізь ошкірені зуби. Запальничка погасла. Місячні камені щезли. Рука рвонулася до телефону.

Реактивні бомбардувальники зникли. Його уста тіпалися, торкаючись трубки.

— “Швидко допомогу” ...— шепіт, сповнений жаху.

Йому ввижалося, ніби від ревіння чорних бомбардувальників зірки обернулись на порох, а вранці той пил обсіпле землю дивовижним снігом. Ця чудернацька думка не давала йому спокою, поки він стояв, тремтячи, у темряві, і безгучно ворухив губами.

Вони привезли з собою машину. Власне, дві машини. Одна заповзала в шлунок, як чорна кобра на дно лункого колодязя в пошуках гнилої води та гнилого минулого. Вона пила зелену рідину, всмоктувала її, викидаючи геть. Чи спроможна вона випити всю темряву? Чи спроможна викачати всю отруту, яка назбиралася там упродовж багатьох років? Машина пила мовчки, час від часу захлинаючись, ніби щось вишукала. В неї було око. Оператор з байдужим обличчям, надівши оптичний шолом, міг зазирнути в самісіньку душу хворого. Що бачило око? Він не казав. Він дивився, але не бачив того, що бачило око. Вся ця процедура нагадувала копання каналу на підвір'ї. Жінка в ліжку була всього-на-всього твердим прошарком мармуру, до якого вони діс-

талися. Тож рийте далі, опускайте бур глибше, висмоктуйте порожнечу, якщо тільки її може висмоктати ця тремтлива зміюка!

Оператор стояв і курив. Друга машина теж працювала. Нею керував такий самий байдужий чоловік у червонясто-брунатному комбінезоні. Ця машина викачувала з тіла кров, замінюючи її свіжою кров'ю й плазмою.

— Доводиться очищати двома способами,— кинув оператор, стоячи над нерухомою жінкою.— Нема сенсу очищати шлунок, не очистивши крові. Варто залишити цю погань у крові — й кров застукотить у мозок, як молоток,— бах-бах! — тисячі зо дві ударів, і мозок відмовляє, перестає працювати.

— Замокніть! — вигукнув Монтег.

— Я лише хотів пояснити,— відказав оператор.

— Ви вже закінчили? — запитав Монтег.

Вони дбайливо складали свої машини.

— Так, закінчили.— Його гнів не справив на них ніякого враження. Вони стояли й курили сигарети; дим в'юнився, ліз їм у ніс і очі, але жоден ані змигнув, ані скривився.— П'ятдесят доларів.

— Чому ви не кажете, чи вона одужає?

— Звісно, одужає. Вся та погань тепер отут, у ящику, отже, не діятиме на неї. Я ж казав: викачуєш стару кров, уливаєш нову — і все гаразд.

— Але ж ви не лікарі. Чому “Швидка допомога” не прислала лікаря?

— Овва! — Сигарета помандрувала з одного куточка рота в другий.— Ми маємо до десятка

таких випадків щоночі. За останні роки вони так почастишали, що довелося створити спеціальну машину. Щоправда, нова в ній лише оптична лінза, решта — давно відоме. Тут лікар не потрібен. Два оператори — і через півгодини нема ніяких проблем. Однак нам треба йти,— він подався до дверей.— Щойно одержали ще один радіовиклик. За десять кварталів звідси ще хтось проковтнув коробочку снодійних таблеток. Якщо знову буде потрібно, дзвоніть. А їй зараз потрібен спокій. Ми ввели її тонізуючий засіб. Прокинеться голодна. Бувайте!

І люди з гадючими поглядами, з сигаретами в тонких губах, підхопили машини і шланг, ящик з сумною рідиною та темною густою речовиною, що не мала назви, й вийшли з кімнати. Монтег, важко опустившись на стілець, дивився на жінку. Тепер її очі були заплющені; простягти руку, він відчув долонею її теплий подих.

— Мілдред,— спромігся нарешті проказати.

“Нас надто багато,— подумав він.— Нас мільярди, а це надто багато. Ми не знаємо одне одного. Приходять чужинці й чинять насильство. Чужинці виривають твоє серце. Чужинці висмоктують твою кров. Боже мій, *хто* були ті люди? Я їх не бачив *ніколи в житті!*”

Минуло півгодини.

Чужа кров текла тепер у жилах цієї жінки і, здавалось, оновила її. Щоки порожевішали, вуста посвіжішали, стали м'якшими, червонішими; вона вже не стискала їх щільно, як досі. Чиясь кров. Якби ж іще чиясь плоть, мозок та пам'ять!